

Torsti Salonen

Petter Forsström - legenda jo eläessään

*Vuorineuvos Petter Forsström (7.11.1877-13.11.1967).
V. Thomén öljymaalauk vuodelta 1938.*

Tarkastellessamme Lohjan kehitystä vuosisadan vaihteesta 1960-luvulle on Petter Forsströmin sivuuttaminen mahdollista. Millainen olisi Virkkala ilman hänen vaikutustaan? Kylässä oli tosin jo kolme höyrysaaha ennen hänen tuloaan, mutta yksi niistä oli jo silloin vanhentunut ja toinen lopetettiin 1910-luvun lopussa. Kolmas saattoi jatkaa toimintaansa kalkkitehtaan omistuksessa, mutta silloin pienten sahojen aika oli ohitse. Ilman kalkkitehdasta Virkkala olisi ollut huomattavasti pienempi yhdyskunta ja luultavasti hävinnyt teollisuuspaikkakuntien joukosta. Sahat tosin laskivat Virkkalan perustan, mutta vasta kalkkitehdas loi todellisen tehdasyhdyskunnan.

Viime vuosikymmeninä on ollut suosittua väittää, ettei yksityinen ihminen voi vaikuttaa kovinkaan paljon historian kulkuun. Olemme usein kuulleet, että suuremmat voimat ovat synnyttäneet ne muutokset, jotka ovat viime vuosisadan aikana muovanneet yhteiskuntaamme. Näitä voimia on kutsuttu markkinavoimiksi sekä sellaisiksi mahtaviksi aatteiksi kuten liberalismi, sosialismi tai nationalismi. Ihminen on ikään kuin vain höyhen, jota erilaisten voimien synnyttämät vaikutukset heittelevät sinne ja tänne.

Näyttävätkö yksittäisen ihmisen mahdollisuudet kehittää omilla voimillaan ympäristönsä oloja todellakin näin vähäisiltä? Historia voi vastata tähän kysymykseen, eikä vastausta tarvitse edes etsiä kovin kaukaa. Lohjallakin on vaikuttanut henkilö, joka voi antaa meille kaikille esimerkin siitä, miten päättäväinen yksilö voi muuttaa historian kulkua. Silloin on luonnollisestikin kyseessä vuorineuvos Petter Forsström, joka loi työpaikkoja tuhansille ihmisille ja hyvinvointia koko seudullemme.

Marraskuun 7. päivänä 1997 on kulunut tasan 120 vuotta siitä, kun Petter Forsström syntyi Finbyssä ruotsinkielisen merikapteenin ja kalkkiteollisuusyrittäjän perheeseen. Hänen elämänsä ensimmäisten kahden vuosikymmenen aikana ei vielä mikään viitannut siihen, että kyseessä olisi tuleva vuorineuvos ja kyvykäs talousmies. Vaikeudet koulunkäynnissä ja karkaaminen merille eivät tapaa kuu-
lua niihin ihanteisiin, joita liitetään mielellään suurmiesten elämäkertoihin. Sitä paitsi Petter Forsströmin toi Lohjalle vain sattuma. Hän oli hankkinut itselleen panimomestarin koulutuksen, mutta ei onnistunut saamaan sitä vastaavaa työtä, jolloin isä luovutti hänelle

Vuorineuvos Forsström suunnittelee.

Virkkalaan rakennettavan kalkinpolttouunin työn valvonnan. Oikeastaan oli kyse vain muutaman kuukauden tilapäistehtävästä uunilla.

Kesä kääntyi syksyksi ja talveksi, ja kuukausia kertyi huomattavasti enemmän kuin kukaan olisi osannut kuvitella. Vuorineuvos jäi eläkkeelle vasta oltuaan kuusikymmentäviisi vuotta Lohjan kalkkiteollisuuden johdossa. Luultavasti hänen elämäntyönsä kesto on ainutkertainen Suomen teollisuuden historiassa, ainakin mitä tulee toimitusjohtajuusajan pituuteen, mutta myös kaikkea sitä, mitä hän ennätti aikaansaada, voidaan verrata vain muutaman harvan suomalaisen liikemiehen toimintaan. Kun Petter Forsström vuonna 1962 väistyi Lohjan Kalkkitehdas Oy:n johdosta, hänen kalkkiuunistaan oli kasvanut maanlaajuinen suuryritys, jolla oli yli tuhat työntekijää. Sitä paitsi hänen elämänsä oli jättänyt kulumattomat jäljet Lohjalle ja jopa kansalliseen kehitykseenmekin.

Petter Forsström halusi jatkuvasti pysyä mukana maamme kehityksessä. Hän laajensi teollisuuttaan omalla sementtitehtaalla jo vuonna 1919. Samaan aikaan hän huomasi mitä mahdollisuuksia uusi voimanlähde - sähkö - saattoi tarjota. Siksi hän rakennutti höyryvoi-

Johtajan talo rakennettiin Virkkalaan arkkitehti Gösta Cajanuksen suunnitelman mukaisesti vuonna 1923. Se purettiin vuonna 1977.

malaitoksen Virkkalaan ja osti paikallisten sähköntuottajien aiemmin seudulle pystyttämät pienet jakeluverkot ja kokosi niistä kalkkitehtaan tytäryhtiöksi alueellisen sähkölaitoksen Lohjan Sähkö Oy:n. Petter Forsström oli siten Lohjan seudun yleisen sähköistämisen "isä". Kun valtio aloitti energiantuotannon Imatran voimalaitoksessa, hän oli yksi ensimmäisistä, jotka liittivät paikallisen sähkölaitoksensa valtakunnan voimaverkkoon.

Petter Forsströmin mielenkiinto ulottui myös hänen henkilökuntansa yksityiselämään ja vapaa-aikaan. Jo 1920-luvulla kalkkitehdas alkoi rakennuttaa asuntoja ja tukea niitä työntekijöitä sekä virkailijoita, jotka itse rakensivat omakotitaloja. Vuodesta 1930 lähtien Virkkalassa oli sairaala, jonka lähes kaikki menot kalkkitehdas maksoi. Yhtiöllä oli oma sairaskassa ja sota-aikana tehdas jakoi elintarvikkeita omalta maatilaltaan Kunnarlasta. Sekä Petter että Margit Forsström arvostivat hyvin paljon marittatoimintaa. Vuorineuvoksen mielestä avain perheen hyvinvointiin oli vaimon esiliinan taskussa ja siksi oli syytä valistaa perheenemäntiä kotona tarvittavissa taidoissa. Kalkkitehdas rakennutti kaksi marittatupaa, ensimmäisen Virkkalaan 1930-luvun alussa ja toisen Fatjaan 1960-luvun

alussa. Henkilökunnan vapaa-ajan viettoa varten luotiin Pähkinäniemen kansanpuisto tanssilavoineen, ravintoloineen ja venelaitureineen. Niiden ohella kalkkitehdas rakensi urheilukentän ja uimalaitoksen. 1940-luvulla rakennettu klubitalo juhlasaleineen oli suurin sijoitus henkilökunnan vapaa-ajan harrastuksia varten.

Petter Forsström oli aina vakuuttunut siitä, että koulutus oli yksi tärkeimmistä peruskivistä, joille nuori ihminen saattoi rakentaa elämänsä. Siksi hän jo vuonna 1927 perusti Lohjan kalkkitehtaan konepajakoulun, Lohjan seudun ensimmäisen ammattioppilaitoksen. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin sama ajattelutapa synnytti toisenkin ammattikoulun. Sodan jälkeen maamme poliittiset olot olivat vakiintumattomat ja Petter Forsström tuomittiin vankeusrangaistukseen siksi, että hän oli jollakin tavalla avustanut poliittisesti arveluttavan henkilön kuljetuksessa ulkomaille. Vankilassa hän huomasi, ettei nuorilla vangeilla ollut mahdollisuuksia kouluttautua, jotta he saisivat hyödyllistä työtä rangaistusaikansa jälkeen. Siksi vanki Petter Forsström keräsi liikesuhteidensa avulla tarvikkeet nuorten vankien ammattikoulun perustamista varten. Se vihittiin Riihimäellä juhlallisesti vuonna 1949, jolloin hankkeen vetäjä oli jo itse ennättänyt vapautua. Kun vielä lisätään, että Petter Forsström oli keskeisin voima Virkkalan ruotsinkielisen yhteiskoulun perustamisessa 1940-luvun lopulla, voidaan todeta, että hänen vaikutuksensa koulutuksessa näkyy niin paikallisella kuin valtakunnallisella tasolla.

Kaikki sosiaaliset ja yhteiskunnalliset toiminnot olivat luonnollisesti vain sivuraide Petter Forsströmin elämässä. Hänen toimintansa valtaosa suuntautui ymmärrettävästikin Lohjan Kalkkitehdas Oy:n ajanmukaiseen kehittämiseen yhdeksi maamme suuryrityksistä. Jo 1920-luvun puolivälissä Ojamolla oli avattu uusi kalkkikivilouhos, joka yhdistettiin Virkkalan kalkki- ja sementtitehtaaseen oman kapearaiteisen rautatien avulla. Virkkalan laitoksia laajennettiin ja jo 1930-luvulla yritys alkoi kasvaa Lohjan ulkopuolellekin. Siipossa aloitettiin kalkinvalmistus ja Helsingissä kehitettiin Siporex-kevytbetonin valmistusta. Syystäkin Petter Forsström sai vuorineuvoksen arvon vuonna 1937, jolloin hän täytti kuusikymmentä vuotta.

Vaikeina sotavuosina Lohjan Kalkkitehdas Oy oli osaltaan tärkeä puolustusmateriaalin valmistaja. Sementtiä tarvittiin linnoitustöihin ja siksi vihollinen yritti tuhota Virkkalan tehtaan ilmahyökkäyksillään. Hyvin luonteenomaista Petter Forsströmin toiminnalle oli, että

Lohjan Kalkkitehdas Oy:n pääkonttori Petter Forsströmin johtajuuden aikana. Rakennus rakennettiin 1920 ja sitä laajennettiin 1936-37.

kun puolustusvoimilla ei ollut riittävästi kalustoa Virkkalan suojaamiseen ilmatorjunta-aseilla, vuorineuvos osti omat tykit suoraan ulkomailta ja lahjoitti ne valtiolle. Talvisodan aikana hän keräsi myös muuta apua Suomelle liikesuhteidensa avulla.

Sodan jälkeen yli seitsemänkymmenvuotias patruuna ehti vielä kasvattaa yrityksiään. Ensin hänen oli tosin pakko johtaa niitä vankilasta, mutta se ei ollut hänelle mikään este. Jälleenrakennus vaati enemmän tarvikkeita, joten Tytyrin kalkkivilouhos avattiin uudelleen ja sinne rakennettiin kalkkitehdas. Yritystä laajennettiin täysin uudelle alueelle. Petter Forsström aavisti, että elektroniikka on tulevaisuuden teollisuudenala. Lohjan Kalkkitehdas Oy aloitti 1950-luvulla radioiden ja sittemmin myös televisioiden valmistuksen Iskumetallin tehtaassa Lohjalla. Siten yritys sai toisen tukijalkansa: elektroniikan tuotanto kasvoi rakennustarvikkeiden vierelle.

Inkoon syväsatama oli viimeinen suuri hanke, jonka Petter Forsström ennätti aloittaa. Se antoi paremmat kuljetusmahdollisuudet sekä hänen omille laitoksilleen että koko Lohjan seudulle, varsinkin

Yhtiön klubitalo rakennettiin Virkkalaan vuosina 1939-1948 puhtaaseen funktistyyliin arkkitehti Gösta Cajanuksen suunnitelman mukaisesti.

kun hän sai valtiovallan suostutelluksi rakentamaan suoran tien Virkkalasta satamaan. Vielä jätettyään toimitusjohtajan tehtävät vuonna 1962 vuorineuvos vaikutti Lohjan Kalkkitehdas Oy:n kehitykseen sen hallituksessa aina vuonna 1967 hieman yhdeksänkymmenvuotispäivänsä jälkeen tapahtuneeseen kuolemaansa saakka. Luultavasti hän saattoi viimeisinä vuosinaan katsella tyytyväisenä sitä, mitä oli saanut aikaan kuudenkymmenenviiden johtajuusvuotensa aikana. Lohjan Kalkkitehdas Oy oli vankka teollisuusyritys, jonka henkilökunta saattoi tuntea olonsa turvalliseksi. Lohjan alueen talous oli kiinteässä yhteydessä kalkkitehtaaseen, joka antoi perustan seudun hyvinvoinnille.

Petter Forsströmin kaltainen monipuolinen ja työteliäs henkilö oli luonnollisesti kiinnostunut myös yrityksensä ulkopuolisista tapahtumista. Hän oli mukana kunnallishallinnossa kunnanvaltuutettuna ja sen lisäksi teki lyhyen uran myös valtakunnallisessa politiikassa. Petter Forsström löysi 1920-luvun lopussa Lapuan liikkeen, oikeistosuuntautuneen poliittisen voiman, joka halusi kitkeä kommunismin Suomesta. Hänen toimintansa on osittain ymmärrettävistä

sä sen perusteella, että vuonna 1927 kommunistit olivat aikaansaaneet lakon Lohjan kalkkitehtaan laitoksissa. Tuo lakko ei koskaan loppunut, sillä Forsström ei antanut anteeksi työntekijöilleen sitä, että he kääntyivät häntä vastaan huolimatta niistä sosiaalisista eduista, jotka hän oli heille järjestänyt. Johtaja hankki uutta työvoimaa ja lakkolaiset saivat lähteä. Petter Forsström oli mukana Lapuan liikkeen johdossa aina vuoteen 1932 saakka, jolloin niin sanottu Mäntsälän kapina sai aikaan sen, että hän katkaisi yhteytensä liikkeeseen.

Tarkastellessamme vuorineuvos Petter Forsströmin elämää huomaamme kuinka yksittäinenkin ihminen asemansa välityksellä voi vaikuttaa myönteisesti tuhansien muiden ihmisten elämään ja hyvinvointiin. Viime vuosien aikana olemme täällä Lohjan seudulla nähneet toisenlaista kehitystä. Petter Forsströmin elämäntyö on muutamien vuosien aikana hävitetty lähes kokonaan. Sadat ihmiset ovat menettäneet työnsä ja vuosikymmenien aikana tehdyt investoinnit ovat valuneet hukkaan. Häikäilemättömyys ja suurempi lyhytnäköisen taloudellisen voitonhankinnan kuin yhteiskunnallisen vastuun arvostus ovat johtaneet sellaiseen lopputulokseen, jota Petter Forsström ei koskaan olisi voinut aavistaa. Teollisuusyritysten johdon on luonnollisestikin seurattava aikaansa. Niinhän teki myös Petter Forsström, mutta sen lisäksi hän tunsikin myös vastuunsa rakentamalleen yhdyskunnalle. Tärkeää oli myös, että hän asui itse työntekijöidensä keskuudessa ja tunsikin olevansa osa sitä perhettä, jonka hänen henkilökuntansa muodosti. Nykyään teollisuusjohtajan on ymmärrettävästi mahdotonta olla sellainen patruuna, jollainen Petter Forsström oli. Aika on myös muuttunut siten, ettei enää ole edes toivottavaa, että työnantaja osoittaa niin suurta mielenkiintoa alustensa yksityiselämään kuin vuorineuvoksella oli tapana tehdä. Yhtä vähän toivottavaa on kuitenkin se, että olemme päätyneet toiseen äärimmäisyyteen. Sellainen humanismi, jota Petter Forsström osoitti johtaessaan yrityksiään, on erinomainen esikuva kaikille nykyajan kiiltävissä pääkonttoreissaan laskelmoiville johtajille.

Suomennettu muokaten Lohjan Svenska Dagen -juhlassa 6.11.1995 pidetystä juhlapuheesta.

Julkaistu ilman kuvitusta Lohjan Kotiseutulehti Kirkhakkisessa 2/1997.

Kuvat teoksesta: Victor Hoving, Lohjan Kalkkitehdas 1897-1947. Helsinki 1952. Valokuvaaja: Foto Roos.

© Torsti Salonen 1995 - 2001

www.lohjanhistoria.net